
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ В СФЕРІ ФІНАНСІВ

УДК 629.113:368

Ганна Сергіївна БОВСУНОВСЬКА

аспірантка,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

просп. К. Маркса, 35, м. Дніпропетровськ, 49000, Україна

E-mail: bovsunovskaya.anna@gmail.com

Телефон: +380972928129

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Бовсуновська, Г. С. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки страхового ринку [Текст] / Ганна Сергіївна Бовсуновська // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 167-173. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Розглянуто сутність та складові фінансової безпеки країни. Визначено та проаналізовано основні економічні індикатори рівня фінансової безпеки страхового ринку України та їх порогові значення відповідно до чинного законодавства. Досліджено рівень фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку з використанням двох методів розрахунку інтегральних показників – аналітичного та графічного. Розкрито основні переваги та недоліки їх застосування. За результатами дослідження виявлено загальне зниження активності страхового ринку протягом 2008-2011 років та поступове підвищення у 2012-2013 роках, при цьому рівень його фінансової безпеки залишається досить низьким, що робить його вразливим до внутрішніх і зовнішніх загроз. Наголошено на значній волатильності процесів, які відбуваються на ринку, що ускладнює прогнозування майбутньої ринкової ситуації. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення перебігу економічних процесів на страховому ринку України та розробки стратегії його розвитку.

Ключові слова: фінансова безпека; страховий ринок; перестраховування; економічний індикатор; інтегральний показник; волатильність.

Анна Сергеевна БОВСУНОВСКАЯ

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Аннотация

Рассмотрены сущность и составляющие финансовой безопасности страны. Определены и проанализированы основные экономические индикаторы уровня финансовой безопасности страхового рынка Украины и их пороговые значения в соответствии с действующим законодательством. Исследован уровень финансовой безопасности отечественного страхового рынка с использованием двух методов расчета интегральных показателей – аналитического и графического. Раскрыты основные преимущества и недостатки их применения. По результатам исследования выявлено общее снижение активности страхового рынка в 2008-2011 годах и постепенное повышение в 2012-2013 годах, при этом уровень его финансовой безопасности остается достаточно низким, что делает его уязвимым относительно внутренних и внешних угроз. Отмечена значительная волатильность процессов, происходящих на рынке, что затрудняет прогнозирование будущей рыночной ситуации. Результаты исследования могут быть использованы для дальнейшего изучения протекания экономических процессов на страховом рынке Украины и разработки стратегии его развития.

Ключевые слова: финансовая безопасность; страховой рынок; перестрахование; экономический индикатор; интегральный показатель; волатильность.

© Ганна Сергіївна Бовсуновська, 2014

ISSN 1993-0259. ISSN 2219-4649. Економічний аналіз. 2014 рік. Том 16. № 1.

INTEGRAL ESTIMATION OF FINANCIAL SECURITY LEVEL OF INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Abstract

We have examined the content and integral parts of financial security of the country. Moreover, we have determined and analyzed main economic indicators of the financial security level of the insurance market of Ukraine and their threshold amounts according to the legislation in force. We have investigated the level of the financial security of the insurance market of Ukraine with the use of two methods of integrated indexes calculation, such as: analytical method and graphic method. In such a manner, we have explored main advantages and disadvantages of integrated indexes usage for estimation of insurance market financial security level. Investigation results showed general reduction of the insurance market activity throughout 2008-2011 and gradual increase of activity throughout 2012-2013, whereas Ukraine's insurance market financial security level quite low, which makes it more vulnerable to internal and external threats. We have noted significant volatility of processes occurring on the market, which complicates the forecasting of the future situation on the market. Results of investigation can be used for further studying of economical processes on the insurance market of Ukraine and elaboration of strategies of its development.

Keywords: the financial security; insurance market; reinsurance; economic indicator; integrated index; volatility.

JEL classification: G220

Вступ

Поступове залучення України до процесів глобалізації світової економіки вимагає детального розгляду такого питання, як економічна безпека. Однією з ключових складових економічної є фінансова безпека країни. Згідно з українським законодавством, фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яка містить низку підсистем: бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеку, безпеку страхового та фондового ринку. Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека її страхового ринку. Остання є підґрунтям для створення дієвої системи захисту громадян, суб'єктів господарювання та держави у разі настання несприятливих подій. Крім того, страховий ринок є джерелом довгострокових інвестицій в економіку держави.

Вагомий внесок у дослідження рівня фінансової безпеки страхового ринку України зробили багато вітчизняних науковців. Зокрема, у праці Матвійчука Л. О. [6] розглядається економічна сутність фінансової безпеки страхової компанії в сучасних умовах господарювання, роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах глобалізації досліджена Губановою Л. І. [3], оцінці рівня фінансової безпеки страхового ринку України на підставі аналізу індикаторів його фінансової безпеки присвячена робота Жабинець О. Й. [4], в праці Барановського О.І. опрацьовано методологію оцінки та механізм забезпечення фінансової безпеки в Україні[1]. Водночас, варто зазначити, що на питання визначення рівня фінансової безпеки страхового ринку України з використанням інтегральних показників звертається замала увага, що обумовлює актуальність дослідження.

Мета статті

Мета нашого дослідження полягає у вивченні основних індикаторів фінансової безпеки страхового ринку та визначенні рівня його фінансової безпеки з використанням інтегральних показників.

Об'єкт дослідження – економічні процеси, що відбуваються на страховому ринку України.

Предметом дослідження є основні показники фінансової безпеки страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фінансова безпека страхового ринку загалом і конкретного страховика зокрема - це такий рівень

забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [5, с. 31].

Фінансова безпека страхового ринку визначається низкою показників – індикаторів фінансової безпеки, а також залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників та визначається фінансовою результативністю та ефективністю діяльності.

Оцінка фінансової безпеки страхового ринку проводиться згідно з методикою розрахунку рівня економічної безпеки України.

Основні індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки страхового ринку, рекомендовані Мінекономрозвитку України [8-9], наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки страхового ринку України

№	Показник	Порогове значення
1.	Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	8-12
2.	Показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), доларів США	не менше 140
3.	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	не менше 30
4.	Рівень страхових виплат, %	не менше 30
5.	Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	не більше 25
6.	Частка сукупного обсягу статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам у загальному їх обсязі, %	не більше 30
7.	Частка надходжень страхових премій 3-х найбільших СК у заг. обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), %	10-30

Розраховані кількісні значення показників фінансової безпеки страхового ринку наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Індикатори стану фінансової безпеки страхового ринку

№	Показник	Роки					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Показник проникнення страхування, %	2,5	2,2	2,1	1,7	1,4	1,9
2.	Показник щільності страхування, дол. США	67,57	55,70	63,33	62,24	54,10	78,90
3.	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	4,6	4	3,9	5,9	9,2	8,6
4.	Рівень страхових виплат, %	29,4	33,0	26,4	21,4	26,1	16,2
5.	Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	4,3	5,4	4,3	5,2	5,3	5,7
6.	Частка надходжень страхових премій 3-х найбільших СК у заг. обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), %	12	11,2	13,6	13,7	9,9	13,5

Дані, отримані при розрахунку відповідних коефіцієнтів, можуть вказувати на незадовільний стан розвитку страхового ринку України. Показник проникнення страхування в Україні протягом 2008-2012 років знаходився на рівні 1,5-2,5 %, найбільше значення показника встановлено у 2008 році – 2,5 %, найменше значення зафіксоване у 2012 році – 1,4 %, що є значно меншим за встановлену норму. За цим індикатором рівень фінансової безпеки страхового ринку в Україні можна вважати незадовільним.

Відповідно до міжнародних та українських стандартів за показником щільності страхування страховий ринок України залишається слаборозвиненим, незважаючи на позитивну динаміку зростання валових страхових премій. Так обсяг страхових премій на одну особу в Україні у 2012 році становив 54,1 дол. США, що є нижчим за мінімально встановлену норму та набагато нижчим показником, ніж у розвинених країнах, наприклад, відповідний показник у 2011 році у Німеччині становить – 2,24 тис. дол., у Франції – 3,52 тис. дол., у Італії – 1,78 тис. дол., у Іспанії – 1,5 тис. дол., у США – 3,06 тис. дол. [10].

Щодо довгострокового страхування в Україні, то, на відміну від ризикових видів страхування, його розвиток відбувається досить повільними темпами. Так частка страхування життя в загальному обсязі зібраних страхових премій демонструвала повільну тенденцію до зростання та становила 4,6 % у 2008 році, а у 2013 році – 8,6 %, що значно менше встановленого нормативу. Така ситуація є наслідком

низького соціального рівня розвитку, недовіри населення до страхових компаній.

Показник рівня страхових виплат за укладеними договорами страхування проявив значну волатильність. У 2008 році цей показник становив 29,4 %, у 2011 році зменшився до рівня 21,4 %, у 2012 році виріс до рівня 26,1 % та у наступному році демонстрував негативну динаміку, відбулося значне зниження цього показника до рівня 16,2 %. Зважаючи на вищезазначені кількісні оцінки показника страхових виплат, рівень фінансової безпеки за цим показником можна вважати задовільним.

Показник, що характеризує частку премій, що належать перестраховикам-нерезидентам на протязі 2008-2013 років становив близько 4-5 %, що нижче зазначеного нормативного значення більш ніж у 6 разів. Рівень фінансової безпеки страхового ринку України за цим індикатором можна вважати досить високим.

Частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя) у період з 2008 до 2013 років становив близько 10-13 %, що свідчить про існування значного рівня конкуренції та вказує на оптимальний рівень фінансової безпеки на ринку страхування за цим показником.

Проведені розрахунки рівня фінансової безпеки страхового ринку згідно з «Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України» дають можливість оцінити загальну ситуацію, що склалась на страховому ринку. З метою поглибленого аналізу та порівняння рівня фінансової безпеки страхового ринку доцільно застосувати інтегральний показник.

Питання розрахунку і оцінки інтегрального показника є дискусійним та має важливе методологічне значення. Існують різні методи визначення інтегрального показника. Одним з найпростіших методів розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку є розрахунок згідно з «Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України» за формулою:

$$I_y = \sum_{i=1}^n a_i \cdot z_{iy}, \quad (1)$$

де I_y – інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку за у-й рік;

a_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску і-го показника в інтегральний індекс;

z_{iy} – нормалізовані значення вхідних показників за у-й рік.

Відповідно до методики, запропонованої Мінекономрозвитку України, ваговий коефіцієнт визначений експертним шляхом і дорівнює 0,167.

Перевагою застосування цього методу є його простота, недоліком – неточність результатів, оскільки при цьому не враховується напрям оптимізації відповідних індикаторів (збільшення чи зменшення). Для так званих показників стимуляторів властивий прямий зв'язок між показником та рівнем фінансової безпеки. Для показників дестимуляторів характерним є наявність зворотного зв'язку між показником та рівнем фінансової безпеки. Можлива наявність й іншого типу показників – змішаного типу, який до певного значення показника проявляється як стимулятор, а в разі подальшого збільшення - як дестимулятор. Показниками стимуляторів при розрахунку рівня фінансової безпеки страхового ринку є показник щільності страхування, рівень страхових виплат та частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій. Показником дестимулятора є частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам. Змішаними показниками є показник проникнення страхування та частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій. Нормалізовані значення показників рівня фінансової безпеки та результати розрахунку інтегрального показника за цією методикою наведені у таблиці 3.

Таблиця 3. Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку України

№	Показник	Роки					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Показник проникнення страхування	-0,038	-0,304	-0,400	-0,770	-1,065	-0,611
2.	Показник щільності страхування	0,508	-0,160	0,269	0,208	-0,250	1,145
3.	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій	0,181	-0,003	-0,046	0,670	1,830	1,621
4.	Рівень страхових виплат	1,176	1,622	0,812	0,188	0,775	-0,463
5.	Частка премій, що належать перестраховикам нерезидентам	-0,520	-0,418	-0,523	-0,436	-0,424	-0,390
6.	Частка надходжень страхових премій 3-х найбільших СК у загальному обсязі надходжень страхових премій	-0,592	-0,777	-0,221	-0,198	-1,079	-0,244
7.	Інтегральний показник фінансової безпеки страхового ринку	0,119	-0,007	-0,018	-0,057	-0,035	0,177

Визначення рівня фінансової безпеки з використанням такого методу розрахунку інтегрального показника не дає змогу коректно оцінити отримані результати.

Для більш точної оцінки інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку можна використати графічний метод. В основі графічного методу розрахунку лежить побудова багатокутника. Інтегральний показник фінансової безпеки розраховується для відповідного періоду, в нашому випадку це рік. Рік, що має найвищий рівень фінансової безпеки, матиме багатокутник з найбільшою площею. Площа кожного багатокутника розраховується за формулою:

$$S = \frac{1}{2} \cdot \sin \frac{360^\circ}{n} \cdot (x_1 \cdot x_n + \sum x_i \cdot x_{n+1}) \quad (2)$$

де x_i – факторний показник з урахуванням ступеня відхилення,

n – кількість аналізованих груп факторів

Графічна інтерпретація цього способу дає змогу оцінити, які фактори призводять до зниження рівня фінансової безпеки страхового ринку. При цьому, такий спосіб визначення інтегрального показника рівня фінансової безпеки теж має недолік через неврахування типу індикаторів (стимулятор, дестимулятор), які використовуються при підрахунку.

Для визначення інтегрального показника графічним способом розраховано відхилення показників фінансової безпеки від нормативного значення (таблиця 4). При цьому нормативне значення дорівнюватиме 1.

Таблиця 4. Розрахунок інтегрального показника рівня фінансової безпеки страхового ринку України

	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Відхилення показників фінансової безпеки страхового ринку від нормативного значення:						
1. Показник проникнення страхування	0,31	0,28	0,26	0,21	0,18	0,24
2. Показник щільності страхування	0,48	0,40	0,45	0,44	0,39	0,56
3. Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій	0,15	0,13	0,13	0,20	0,31	0,29
4. Рівень страхових виплат	0,98	1,10	0,88	0,71	0,87	0,54
5. Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам	0,17	0,22	0,17	0,21	0,21	0,23
6. Частка надходжень страхових премій 3-х найбільших СК у заг. обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя)	0,40	0,37	0,45	0,46	0,33	0,45
Інтегральний показник рівня фінансової безпеки (площа багатокутника)	0,3507	0,3472	0,3045	0,3151	0,3638	0,37226

На рисунку 1, 2 наведено графічну інтерпретацію інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку у 2010 та 2013 році відповідно.

За результатами розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки страхового ринку України графічним методом можна визначити, що найнижчий рівень фінансової безпеки страхового ринку зафіксовано у 2010 році (найменша площа багатокутника), найвищий рівень відповідно у 2013 році (найбільша площа багатокутника), про що свідчать обчислені площі відповідних багатокутників. Наочно можна побачити відмінності окреслених фігур та оцінити тенденції, що призвели до збільшення рівня фінансової безпеки.

Показники проникнення страхування, а також частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій у 2010 та 2013 роках мають близькі значення. За цими індикаторами рівень безпеки страхового ринку майже однаковий. Суттєвих змін зазнали наступні показники: рівень страхових виплат значно знизився у 2013 році порівняно з 2010 роком, у 2013 році відбулось збільшення показників, що характеризують щільність страхування, частку довгострокового страхування та частку премій, що належать страховикам-нерезидентам. Слід зазначити, що позитивні тенденції, які спостерігаються на страховому ринку України, надають змогу вважати рівень його фінансової безпеки достатнім для стабільного

функціонування ринку при виникненні внутрішніх та зовнішніх загроз, погіршенні соціально-економічної ситуації.

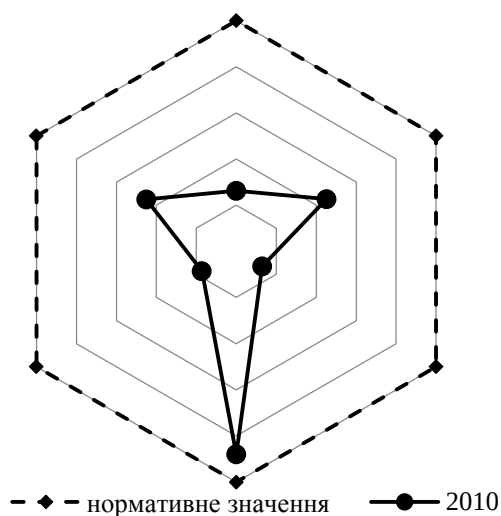

Рис. 1. Графічна інтерпретація інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку у 2010 році

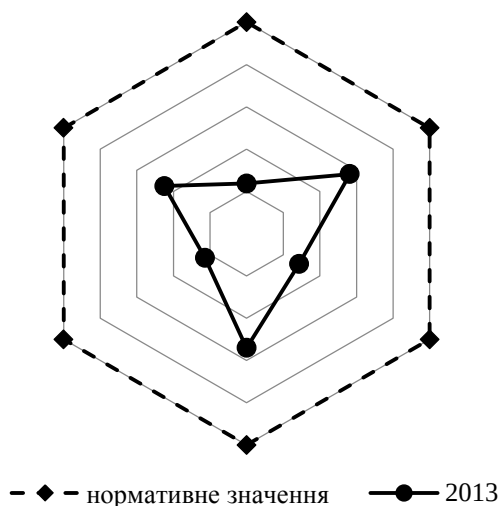

Рис. 2. Графічна інтерпретація інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку у 2013 році

Висновки та перспективи подальших розвідок

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека страхового ринку, яка визначається низкою показників – індикаторів фінансової безпеки, а також залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників та визначається фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Дослідження основних індикаторів фінансової безпеки страхового ринку показало загальне зниження активності ринку протягом 2008-2011 років та поступове підвищення у 2012-2013 роках. За результатами аналізу страхового ринку з використанням двох способів розрахунку інтегральних показників рівня його фінансової безпеки було визначено, що рівень останньої є досить низьким, а це робить його вразливим до внутрішніх і зовнішніх загроз. При цьому спостерігалася значна волатильність процесів, які відбуваються на ринку, що ускладнює прогнозування майбутньої ринкової ситуації.

Список літератури

1. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) [Текст]: монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2004. – 759 с.
2. Блажевич, О. Г. Влияние уровня ликвидности на финансовую безопасность предприятия [Текст] / О. Г. Блажевич // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – № 4 (9). – С. 28-34.
3. Губанова, Л. І. Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах глобалізації [Текст] / Л. І. Губанова // Збірник наукових праць ВНАУ: Серія: Економічні науки. – 2012. – №4 (70), Том 2. – С. 58-63.
4. Жабинець, О. Й. Фінансова безпека страхового ринку [Текст] / О. Й. Жабинець // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 233-237.
5. Кравчук, Н. Я. Фінансова безпека [Текст] : навчально-методичний посібник / Н. Я. Кравчук, О. Я. Колісник, О. Ю. Мелих. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
6. Матвійчук, Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки страхових компаній [Текст] / Л. О. Матвійчук // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2013. – Т.18. – Вип 2/1. – С. 30-32.
7. Нестеренко, Г. О. Українська політична нація: самоорганізаційні засади становлення [Текст] : монографія / Г. О. Нестеренко. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 360 с.
8. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: наказ Мінекономрозвитку від 29.10.2013р. №1277. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738.
10. Data on selected insurance market. Economic research and corporate development. Munich, October 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.allianz.com/v_1349171781000/media/economic_research/research_data/english_documents/insurance_markets/selectedinsurancemarkets.pdf

References

1. Baranovskyi, O. I. (2004). Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanism for ensuring). – Kyiv: Kyiv National Trade and Economic University.
2. Blazhevych, O. H. (2010). Influence of the level of liquidity on the financial security of the company. Research Bulletin: finance, banking, investment, 4(9), 28-34.
3. Hubanova, L. I. (2012). A role of insurance in providing of financial safety of the state in the conditions of globalization. Scientific Papers of VNAU. Series: Economics, 4(70), 58-63.
4. Zhabynets, O. Y. (2011). Financial security the Ukrainian's insurance Market. Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine: collection of scientific works, 21.4, 233-237.
5. Kravchuk, N. Ya. (2010). Financial security. Ternopol: Vector.
6. Matviichuk, L. O. (2013). Conceptual aspects of financial security of insurance companies. Bulletin of the ONU named after I. I. Mechnikov, 2/1, 30-32.
7. Nesterenko, H. O. (2007). Ukrainian political nation: self-organizing principles of formation. – Kyiv: Publishing house of NEA named after M. P. Dragomanov.
8. The method of calculation of the level of economic security in Ukraine. (2007, March 2). The order of Ministry of Economy of Ukraine. Retrieved May 15, 2014, from : <http://rada.gov.ua>.
9. Methodical recommendations for the calculation of the economic security in Ukraine. (2013, October 29). Retrieved May 15, 2014, from : The order of Ministry of Economic Development and Trade, http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738.
10. Data on selected insurance market. Economic research and corporate development. (2012, October). Retrieved May 15, 2014, from https://www.allianz.com/v_1349171781000/media/economic_research/research_data/english_documents/insurance_markets/selectedinsurancemarkets.pdf.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2014 р.